

הרב שלמה אבינו

שיר השירים

ראשי פרקים:

- א. פירוש הביטוי שיר השירים
- ב. פשט או משל
- ג. אהבת אדם ואהבת ה'
- ד. רבי עקיבא
- ה. אמון משפחתי
- ו. בן עזאי
- ז. השיר המרובע
- ח. קודש קודשים
- ט. כל מעשיך לשם שמים

א. פירוש הביטוי שיר השירים

שיר השירים הוא ביטוי מיוחד, שאפשר להבינו באופנים שונים.

אומר רש"י (שיר השירים א,א):

שיר שהוא על כל השירים אשר נאמר להקדוש ברוך הוא מאת עדתו ועמו - כנסת ישראל.

זהו השיר העילאי ביותר שנאמר אי פעם לרבונו של עולם, מאת העם היותר עילאי, נגב ומרומם במציאות, עמו הקרוב אליו ביותר - "עם קרובו" (תהילים קמח,ד). זהו השיר המעולה שבשירים, השיר מעל כל השירים, השירי ביותר מכל יתר השירים. פרוש שני: הוא כולל כל השירים, הוא תמצית תוכן כולם. בספר מלכים מסופר ששלמה המלך כתב שירים רבים "ויהי שירו חמישה ואלף" (מל"א ה,ב). מכל השירים שכתב, נשאר לנו שיר השירים. בספר 'זוהר חדש' כתוב: "שיר השירים סימן תתר"ו", כלומר אלף ושש. הגאון מוילנא מסביר, ששיר השירים הוא השיר האלף ושש, הכולל את כל השירים (קול אליהו). כתוב (מל"א ה,א-ג): "ותרב חכמת שלמה מחכמת כל בני קדם... וידבר שלשת אלפים משל ויהי שירו חמשה ואלף... וידבר על העצים...". שלמה המלך כתב שירים ומשלים. ספר משלי הוא תמצית כל המשלים, שיר השירים הוא כולל כל השירים, וקהלת הוא קוטב בירוריו על ההויה והאדם אשר בתוכה. נוהגים לקרוא את שיר השירים בפסח, כיון שהוא מדבר על האהבה בין עם ישראל לקדוש ברוך הוא. בפסח נולד עם ישראל, אותו בחר ה' באהבה: "הבוחר עמו ישראל באהבה"¹.

¹שעור במכון מאיר, ירושלים. שכתוב מהקלטה: נ"ל. עריכה ר"כ.

ב. פשט או משל

האם יש להבין את שיר השירים כפשוטו, כלומר שיר של אהבה בין איש לאשתו, או משל לאהבת כנסת ישראל לה', כדברי רש"י (פתיחה לשיר השירים), או משל לאהבה שבין הנפש והקדוש ברוך הוא, כדברי הרמב"ם (הלכות תשובה יג), כלומר החלק הרוחני שבאדם נכסף לצור מחצבתו הרוחני, העילאי.

באופן עקרוני מדריך אותנו הרמב"ם, שלכתחילה יש להבין את כל פסוקי התנ"ך כפשוטם. למשל, ברית מילה היא ממשית, ואינה רק מילת ערלת הלב, כמו שניסו כופרים מסוימים להסבירה. אין לפרש את הפסוקים כמשל, אלא כאשר אי אפשר להבינם כפשוטם, כמו הביטוי "יד ה' (חז"ל מ"ב,מא), ו"רגלי ה' (שם מ"א,כח). גם בתנ"ך יש משלים, כמו משל הכרם בישעיהו (ישעיה ה,א-ז) ועוד.

בשיר השירים, ישנם פסוקים שקל להבחין שהם משלים. להלן מספר דוגמאות: "קורות בתינו ארוזים" (א,ז). ידוע, שבית המקדש נבנה מעצי ארוזים. המושג "הרי בתר" (ב,ז) שייך לברית בין הבתרים. "מי זאת עולה מן המדבר כתמרות עשן" (ג,ג), מה לדימוי זה לגבי אשה רגילה? אלא, עם ישראל הלך במדבר, ועמוד ענן ועמוד אש הנחוהו במדבר. שמו של שלמה מופיע בשיר, ולכאורה הכוונה לשלמה המלך, אך חז"ל מסבירים שהכוונה לרבונו של עולם, שהוא מלך שהשלוש שלו (שבועות לה): מושגים רבים אחרים אינם מתאימים לאשה, וכלל אינם מתאימים לה: "כמגדל דוד צוארך בנוי לתלפיות" (ד,ד), "אתי מלבנון כלה" (שם ד,ח), "דבש וחלב תחת לשונך" (א,ד), הרי זו ארץ חלב ודבש. "איומה כנדגלות" (ז,ז), זה תאור המבטא עוצמה, וכן "אפך כמגדל הלבנון צופה פני דמשק... ראשך עליך ככרמל" (ז,ה-ו). כל אלה תאורים המתאימים לכנסת ישראל הבאה לארץ ישראל, שבה מתנשא הר הכרמל. "מי זאת עולה מן המדבר" (ז,ג), הרי זו יציאת מצרים, והמטרה: "אביאך אל בית אמי" (ח,ב). מלמדנו הקדוש ברוך הוא שאנו באים אליו. וכן כתוב: "השבעתי אתכם בנות ירושלים מה תעירו ומה תעוררו את האהבה עד שתחפץ" (ח,ה). באהבה פרטית בין איש לאשה, אין מקום לערב את בנות ירושלים. אלא, הקדוש ברוך הוא אינו כופה אותנו לאהבתו, אין הוא מכריח ומעורר את אהבתנו בכוח, אלא עד שתחפץ. לאדם בחירה חופשית, ואהבת ה' מתעוררת בו מתוך עצמו, באופן חירותי.

עבודת ה' צריכה להיות מתוך שמחה ותשוקה לה', ולכן רבונו של עולם מחכה עד שהתאוה לדברים עליונים תתעורר, ללא לחץ, אלא מתוך חירות וקדושה פנימית. גם המושג "לריח שמניך" (ג,א) אינו מתאים כל כך לאשה. אלא, השמן הוא עניין קדושתו של מלך, ומכאן הביטוי המלך המשיח. על הפסוק: "שררך אגן הסהר" (ג,ז) מסבירים חז"ל (סנהדרין לז), שמדובר בסנהדרין שהיתה יושבת בחצי עיגול. "אל יחסר המזג" (שם), שלא יחסר אדם בסנהדרין, וכולם יהיו נוכחים. ברור שמדובר במשל.

ג. אהבת אדם ואהבת ה'

שלמה המלך החליט שמשל זה, של אהבת איש את אשתו, הוא המתאים ביותר לתאור אהבת עם ישראל לקדוש ברוך הוא, והדברים קשורים זה לזה. משל אינו

נבחר בחירה בעלמא, יש לו קשר עצמי עם הנמשל. במשל יש רעיון הנמצא בקטנות, ואם מגדילים אותו מגיעים לנמשל.

יש קשר בין אהבת אשתו ואהבת ה'. מרן הרב קוק כותב בהקדמתו לשיר השירים (עולת ראייה ח"ב), "שכל מי שהוא חמור לאהבה, לא יחוש מה יחפצו משוררי אהבה בשיריהם הפרטיים, ואם היתה יכולת בידו להשפיל את געגועיהם עד כדי טעימת חושו הגס, היה עושה כן בשמחת לב ונפש חפצה."

שיר השירים אינו שיר פרטי, אבל ישנם שירי אהבה פרטיים בין אדם אחד לשני, בהם מבוטאת תשוקת האוהבים זה לזה. מי שלא חש מעודו אהבה, אינו מסוגל להבין שירים אלה. מרן הרב משתמש במושג מיוחד "חמור לאהבה". ביטוי זה לקוח מן הספר "ראשית חכמה" לרבי אליהו די-וידאש, שחי בצפת לפני ארבע מאות שנה. הוא מביא סיפור בשם רבי יצחק דמן עכו, מתלמידי הרמב"ן, על אדם אחד, מפשוטי העם, שהלך ברחוב, וראה את בת המלך יוצאת מבית המרחץ, יפה עד מאד. הוא לא משל ברוחו, ואמר: 'הלואי וזאת היתה לי'. שמעה זאת בת המלך, לגלגה לו ואמרה: 'בבית הקברות'. כלומר, אני בת מלך ואתה אדם מדלת העם, ורק בבית הקברות כולם שווים. אבל, אותו אדם שהתאהב בה, חשב שבאמת התכוונה שיפגשו בבית הקברות, שהרי זה מקום מסתור המתאים להם למפגש. הלך לבית הקברות והמתין לה שם. חיכה שעות וימים, והיא לא באה. כל הזמן חשב עליה, חלם עליה, ציירה בדימוונו. עברו ימים, והוא עדיין המתין לה. המשיך וחשב, וככל שמחשבתו התמשכה נעשתה מופשטת יותר, ערטילאית יותר. דמותה הטשטשה ונעשתה דמות האשה האידאלית, והמשיכה דמותה ונעשתה עוד יותר מופשטת, והפכה לעצם האידיאליות שיש באשה, הטוב והנועם, היופי בהתגלמותו. בסופו של דבר נעשה אותו אדם מאוהב בטוב, באידיאל, ובה' מקור הטוב. כאשר הגיע לדרגה זו, כבר לא היה לו חשוב אם תגיע בת המלך אי פעם. הוא נשאר ליד בית הקברות, שם למד והתפלל, ונעשה אחד הצדיקים היותר גדולים אשר בארץ, וכל אדם שעבר במקום, בא אליו ללמוד ממנו. אומר רבי אליהו די-וידאש, "שמי שלא חשק באשה, הוא דומה לחמור ופחות ממנו, והטעם כי מן המורגש צריך שיבחין הא-להים" (ראשית חכמה שער האהבה פ"ד). רק דרך אהבה זו יוכל להתרומם מעלה, כיון שכל דבר עלילי אידיאלי, צריך להאחז בדבר מציאותי, שממנו עוברים לדרגות עליונות יותר. מסופר על כומר נוצרי אחד שהיה מלא אהבת האנושות, הטיף לה בכל שיעור ודרשה, אבל בפועל, מעולם לא אהב שום אדם. קל יותר לאהוב את האנושות באופן תאורטי, אבל אין לאהבה זו כל ערך אם אינה מתגשמת על האנשים במציאות. אדם הרוצה לטפס למדרגות עליונות של אהבת ה', צריך לעבור קודם לכן בשלבים נמוכים יותר. כאשר קיימת באדם תשוקה ואהבה לבן זוגו, אפשר לרומם אותה לעניינים עליונים יותר, נשגבים יותר. משלו של שלמה אינו סתמי. הוא דבר אמיתי, הוא שלב ומעבר לעבודת ה'.

ד. רבי עקיבא

מרן הרב קוק כתב הקדמה לשיר השירים. היא באה כתגובה למאמר שנכתב על שיר השירים, והתייחס בקטנות אליו ואל רבי עקיבא, שאמר ש"אין כל העולם כולו כדאי כיום שניתן בו שיר השירים לישראל" (עידים ג.ה). את כותב המאמר ודומיו מכנה מרן הרב - "גמדים בעלי עינים טרוטות". הם אנשים קטנים בעלי

עינים מדובללות, שראייתם קטנה ושטחית. בהסתכלות כזו לוקה כל עיתונאי מצוי. באותו מאמר מתייחס הכותב לרבי עקיבא כרב 'לטעמו', כיון שאינו ככל הרבנים, החיים בין הספרים ואינם מבינים באהבה, הנה רבי עקיבא שהתאהב ברחל, וניהל, כביכול, רומן איתה, גם אמר ש"י אין כל העולם כדאי כיום שניתן בו שיר השירים לישראל". על דברים אלה הגיב מרן הרב, ואמר, שאמנם היתה אהבה גדולה בין רבי עקיבא לאשתו, וכך צריך להיות, אבל, כל החושב שזה כל רבי עקיבא, טועה טעות גדולה.

זו קומתו הנמוכה של רבי עקיבא. כבר כשהיה עם הארץ נאמר עליו שהיה צנוע ומעולה (ב:20). הוא לא היה תלמיד חכם ועיסוקו לא היה בתורה, אך לא היה גס, אלא עסק בישובו של עולם ובנין הארץ, והיה בעל מידות נעלות. שואלים התוספות (שם ד"ה דהרה), אם כן, מדוע אמר: "מי יתן לי תלמיד חכם ואנשכנו כחמור" (פסחים חט:), הן ביטוי זה אינו כה מעולה, ומביע שנאת תורה?! והם משיבים, שתחושה זו לא היתה באשמתו, אלא נבעה מהתנהגותם של תלמידי חכמים מסוימים, שלא רצו לדבר עם עמי הארץ, שמא פירור רוק יתז על בגדיהם. עמי הארץ לא נהגו לשמור דיני טהרה, ותלמידי חכמים חששו להטמא, ולהזדקק לטבילה במקוה והטבלת בגדיהם. לכן, לא רצו לדבר עם עמי הארץ, ושמרו ריחוק מכל חברה אחרת, והדבר עורר זעם מצד עמי הארץ.

אם כן, תחושתו של רבי עקיבא לפני שלמד היתה, שהם אנשים המתנתקים מן העם בכיתתיות בדלנית. הדבר נבע מחוסר ידע וטעות, אך לא משנאה. בגמרא יש ביטויים תמורים על עמי הארץ. גם זאת מסבירים התוספות, שישנם שני סוגים של עם הארץ. סוג אחד אינו עוסק בתורה כל היום, אך יש לו יחס לתורה, כבוד לתורה, והוא מחובר לתורה. עליו נאמר: "אני בריה וחברי בריה. אני מלאכתי בעיר והוא מלאכתי בשדה... ושמא תאמר אני מרבה והוא ממעיט? שנינו, אחד המרבה ואחד הממעיט, ובלבד שיווון ליבו לשמים" (ברכות יז.). סוג שני של עם הארץ הוא הבוטח בתורה ורומס אותה. כלפיו היחס שלילי, והביטויים בגמרא חריפים מאד (פסחים חט ותוס' שם).

אם כן, רבי עקיבא היה אדם צנוע ומעולה, וקומתו הראשונה היא הקומה האהבתית הטבעית, כמו שנאמר: "ודבק באשתו" (בראשית ב,כד). מעל קומה זו, היתה אהבת האומה הישראלית, אהבת כלל-ישראל עד מסירות נפש. הוא תמך במרד בר כוכבא, ובסופו של דבר נהרג ע"י הרומאים. קומתו היותר עליונה היא אהבת ה', מסירות נפש בשביל התורה, ללמד תורה ברבים. לרבי עקיבא היתה האהבה הטהורה הטבעית שבין איש לאשתו, האהבה הלאומית הטהורה, שאיננה מבולבלת ורומסת ערכים ומוסר, אלא אהבה נאורה וישרה. והשלישית היא היא האהבה הא-להית הקדושה ומלאת ההוד, עד כדי כך שעסק בתורה על אף הגזרות, וקרעו את בשרו במסרקות של ברזל, ואמר: "כל ימי הייתי מצטער על מקרא זה, 'בכל נפשך' (דברים י,ה), מתי יבא לידי ואקיימנו. היה מאריך ב'אחד' עד שיצאה נשמתו" (ברכות סא.). שלש דרגות אלו ערוכות במערכה, זו על גבי זו, כמגדל דוד בנוי לתלפיות.

אך מה נמוכים הם הגמדים, הסופרים קטני הקומה, בעלי העינים המבולבלות והחולות, שאינם רואים את כל גדלותו. הם רואים הכל קטן ומבולבל. הם "הזוחלים סביב לשדרת האבנים התחתונה של מגדל עופל וירשמים את קומתו, אשר לעב תגיע, רק כדי פשיטת ידם הקטנה ומעוף עינם, שדוק ותכלול שמו עליה

מצור"י³. אותו סופר קלט את הצד התחתיתי של רבי עקיבא, כאילו הוא כל גדלותו. הרי רבי עקיבא הוא ענק באהבה. אהבתו היא טהורה, אמיתית. ישנם ספרים המכונים רומנים של אהבה, אבל מה שהם קוראים אהבה, אנחנו, לעיתים, קוראים חיבי כריתות ומיתות בית דין. ואילו אצל רבי עקיבא, להבדיל, מדובר על האהבה הטבעית הטהורה, האהבה הלאומית הנאורה, שאינה מוכתמת בשובניזם עיוור, ואהבתו הא-להית הקדושה. אהבה א-להית גם היא יכולה להיות טמאה. עובדי עבודה זרה מלאי התלהבות לאלוהיהם, ועושים תועבות שונות ומשונות. אהבתו של רבי עקיבא, להבדיל, היא אהבת א-להים טהורה וזכה.

ה. אמון משפחתי

שלוש אהבות אלה כלולות בשיר השירים. אין סתירה בין הדברים, להיפך. שיר השירים משתמש כמשל לאהבת האומה, באהבת איש לאשתו, שהיא בעצמה דבר גדול ועצום. המשל אינו מקרי, הוא אמת צרופה. אדם המסוגל לאהוב, הרי שהוא אוהב כל דבר הראוי לאהבה. אותו זרם של אהבה ותשוקה מתפשט מן התחתית אל הדברים היותר עליונים. מרן הרב קוק כותב, שתקונו של עולם ובניינו והצלחתו, כל האידיאלים היותר גדולים שיש לנו, אידיאלים של קדושה ושל חיים חברתיים, הכל מתחיל מן הקשר בין איש לאשתו. זהו יסוד הכל. "העולם הולך ותועה בנתיבותיו אבל מבקש הוא את האימון הא-להי, את הנתיב של אור החיים" (אורות עמ' מג). המצב של העולם קשה, יש מבוכה וסיבוך. דתות, מחשבות, אידיאלים, כולם נובעים מתוך החיפוש אחר האימון הא-להי, הדבקות הא-להית, האמונה. כיצד יבוא אור זה? אומר מרן הרב:

ובא יבא האור, והתכן בבנין משפחתי בין ה' אל עולם ובין כל מעשיו יופיע ע"י התגלות אמונת אמון אשר בישראל מאז היא אצורה. "וארשתוך לי לעולם. וארשתוך לי בצדק ובמשפט בחסד וברחמים. וארשתוך לי באמונה, וידעת את ה'". (שם)

הקשר בין הקדוש ברוך הוא לעם ישראל הוא מעין קשר משפחתי. הארוסין עם רבנו של עולם הם על ידי האמון המשפחתי. האהבה, וקשר ברית הנשואים המופיע בשיר השירים, הוא שמביא לארוסין עם הקדוש ברוך הוא. האמון המשפחתי, הקשר, הדבקות, האהבה הבוערת, בהבנתה ושכלולה, חיזוקה והעלתה, היא שתביא לאהבת ה'. ובלשון מרן הרב:

האמון המשפחתי, בהבנתו ובשכלולו יסוב ויעבור את כל גבוליו, וימצא את משקלו הנכון בכל הערכים היחשיים, ימצא את מעמדו הישר הבלתי-מעול בין איש לאיש, בין שכיר לשוכרו, בין עובד לנותן עבודה, בין חכמי חידות לעמלי כפיים, בין עמים רבים, בין יושבי אקלימים ומדינות שונות, בין התביעות הבשריות לתביעות הנשמתיות אשר לאדם, בין האדם ובין כל היצור, בין חיי שעה לחיי עולם, בין הכל אל הכל. (שם)

3. מתוך הקדמת הראי"ה לשיר השירים (עולת ראייה ח"ב).

האהבה תלך ותתפשט בעולם, כשהאמון המשפחתי הוא אבן היסוד, אבן הפינה. מפורסם המדרש על המטרוניתא הרומאית, ששאלה חכם אחד מה עושה הקדוש ברוך הוא עכשיו, לאחר שברא את העולם. ענה לה אותו חכם שהוא מזווג זיווגים. מה עשתה? לקחה עבדים ושפחות וחיתנה אותם. למחרת באו אליה כולם פצועים וחבולים, מלאי טרוניות. אמרה: 'א-להיכם חכם גדול' (ב"ר סה.ד). מסביר המהר"ל (באר הגולה⁴), שרבונו של עולם אינו רק מזווג זיווגים בין איש לאשתו, אלא בכל המציאות. המציאות מלאה סתירות, נגודים ומלחמות, והקדוש ברוך הוא העושה שלום במרומיו, הוא יעשה שלום עלינו. המזווג זיווגים מתחיל בזיווגים כפשוטו, עד זיווג בין איש לאיש, בין גוף לנשמה ובין הכל אל הכל. "חוסן - זה סדר נשים" (שבת לא.), אומרת הגמרא. החוסן, העוצמה והכח של האדם, של החברה, של האומה ושל האנושות כולה, וכל היש, הוא על יסוד האמון המשפחתי. לעומת זאת, המעילה המשפחתית, מטופלת בבית המקדש. אישה סוטה נבחנת ונענשת על ידי הכהן במים המאררים. כיון שמעילה באמון המשפחתי הורסת גם את הקשר בינו לבין הקדוש ברוך הוא, לכן יש לטפל בה בבית המקדש. ובאופן חיובי, האמון המשפחתי, מביא, בשכלולו, עד אהבת ה'. התורה משתמשת בביטוי זהה לקשר שבין אדם לבוראו, ובין איש לאשתו: "ובו תדבק" (דברים יב), "ודבק באשתו" (בראשית ב.כד). אבל, אותו שהוא "חמור לאהבה" הראשונית, מה יש לדבר איתו על אהבת ה', הרי אפילו האהבה הבסיסית ביותר אינו יודע!?

ו. בן עזאי

הגמרא ביבמות (ג:) מספרת כי בן עזאי לא התחתן כי דבק בתורה. הרמב"ם פוסק (פס"ו מאישות ה"ג) ש"מי שחשקה נפשו בתורה תמיד ושגה בה כבן עזאי, ודבק בה כל ימיו ולא נשא אשה, אין בידו עון...". יש לשים לב ללשון הרמב"ם. אין הוא אומר שדרכו של בן עזאי היא האידיאל, אלא שאין בו עוון. לכתחילה אין שבח להתנהגות כזאת, אלא בן עזאי היה אנוס, ולא מסוגל להתחתן.

לבסוף הוא התחתן עם בתו של רבי עקיבא, ואחרי החתונה התיישב ללמוד, והיא החזיקה לו את הנר כל הלילה. כנראה ביתם היה ללא שולחנות וכסאות, והיה צורך להחזיק את הנר על מנת שילמד. בבוקר שאלו אותו את השאלה המסורתית, האם אשתו היא "מצא או מוצא"? כלומר, האם הביטוי שמתאים לה הוא: "מוצא אני מר ממות את האשה" או: "מצא אשה מצא טוב"? כמוכן השיב: "מצא". אך בתו של רבי עקיבא הבינה שהיא מפריעה לו, והחליטה שעליה להפרד ממנו. אמרה לה אמה: את גדולה ממני, אני התחתנתי מתוך אהבת התורה, ואמרת לי רבי עקיבא שאתחתן איתו, בתנאי שיעסוק בתורה. ואילו את נפרדת מתוך אהבת התורה, כי הרגשת שאת מפריעה לבן עזאי ללמוד תורה. אם כן, אדם כזה אנוס, אין הוא מסוגל להתחתן. רבי עקיבא היה במעלה עליונה יותר. הוא התחתן וגם דבק בתורה. בן עזאי היה במדרגה מיוחדת. אך כיצד הגיע לדבקות בתורה ללא אהבת אשה? אולי אהב אותה מאד כשהתחתן איתה, אך היה אנוס כי חשקה נפשו בתורה. בתלמוד ירושלמי (ברכות

4. באר רביעי בסופו. במהדורה המקובלת (האניג, לונדון תשכד) עמ' 99-109.

פ"ג ה"ד) ישנו בירור על אדם המהרהר בדברי תורה בשרותים. אכן אם הוא אנוס, אין בידו עוון. כיון שראשו עסוק כל הזמן בתורה, הרהורים כאלה באים אליו בעל כורחו. בישיבת מרכז הרב היה גאון אחד בשם הרדיצ'קובר, שהיה מתנהג בצורה משונה. הוא היה נכנס לשרותים עם ספר הרמב"ם. אמרו לו: אסור! ותשובתו: יהי גם הרמב"ם עצמו היה נכנס לשרותים! כשנפטר, היו האנשים נבוכים בהספד שלו, שהרי היה תלמיד חכם, אך התנהג בצורה מוזרה מאד. הרב נתן רענן, חתנו של מרן הרב, הספיד אותו ואמר, שגדולתו היתה אהבת התורה, ומרוב אהבת התורה עשה דברים שלא יעשו. הוא חטא חטאים שנבעו מאהבת התורה. כך יש להבין את בן עזאי למעלה בקודש. יתכן שאהב מאד את כלתו, אך היה אנוס ו"אנוס רחמנא פטריה" (נדדים כו.). נאמר בגמרא (חגיגה יד): ש"בן עזאי הציץ ומת". הוא הציץ בדברים עליונים ומת, ניתק מקרקע המציאות. שנאמר (תהילים קה,ב): "יקר בעיני ה' המותה לחסידי". חסידותו היתה כה גדולה, עד שמת מרוב דבקות בה', מרוב התרוממות עזב את דרך הארץ. ישנו פיוט הנאמר בשבועות הנקרא: "אקדמות מילין", אך יש קהילות שלא נוהגים לאמרו, כיון, שהיה שליח צבור שאמר זאת בהתלהבות והתרוממות קודש עד שעלתה נשמתו לעליונים ולא ירדה, ולא רצו להסתכן יותר. אם כן, בן עזאי היה מנותק מעניינים של העולם הזה, מרוב התרוממות ודבקות. לעומת זאת, על רבי עקיבא נאמר (חגיגה שס) "שנכנס בשלום ויצא בשלום" - בעולם הזה ובעולם הבא גם יחד.

ז. השיר המרובע

האהבה הא-להית צריכה להתפשט על הכל: "אוהב את המקום אוהב את הבריות" (אבות ו,ד).

אומר המהר"ל שאם אדם אוהב את המקום אך אינו אוהב את הבריות, סימן שבאמת אינו אוהב את המקום. שהרי הבריות הן הבריות של המקום, וככל שאהבת אדם למקום גדולה יותר, גדולה יותר אהבתו לבריות. אם אהבת ה' אינה מביאה לאהבת הבריות, הרי שמשוהו מזוייף, כיון שכל האהבות כלולות בעניין אחד. לכן, שיר השירים נקרא שיר ולא זמר.

ישנם מספר דרגות: "שירו לו זמרו לו שיחו בכל נפלאותיו" (דהר"א טז,ח).

שיחה היא פרוזה, דיבור רגיל. זמר הוא עילאי יותר, הוא בנוי על התלהבות רגשית. שירה היא הדרגה העליונה, היא לעילא ולעילא. שירה היא השקפה כוללת (עולת ראייה ח"א עמ' ה).

כך שירת היס ושירת האזינו, וכך כל התורה כולה שנקראה שירה⁵. שירה היא התבוננות מחשבתית אדירה, מקיפה ועליונה. דוד המלך נענש על שקרא לדברי תורה "זמירות" (סוטה לה.). כיון שהתורה היא שירה, ולא רק זמרה. כתוב בשיר הכבוד: "אנעים זמירות ושירים אארוג", כיצד עולים מדרגת זמרה, לדרגת שירה? "כי אלך נפשי תערוג", על ידי הערגה לה'. מרן הרב קוק כתב דברים הנקראים "השיר המרובע" (אוה"ק ח"ד עמ' תמד). ישנם אנשים השרים את שירת עצמם. אחרים שרים את שירת האומה, כלומר, שמחים בשמחתה, ומתאבלים באבלה. חייהם הם חיי האומה. רצונותיהם, שמחתם, העצבות והאידיאליים שלהם הם של האומה. יש אנשים המתרחבים יותר, ושרים את שירת העולם

5. דברים לא, יט. ועיי' רמב"ם פ"ז מהל' ספר תורה ה"א.

והאדם כולו, ולא רק האדם מישראל. הם מתעניינים וחיים את האדם באשר הוא, את כל המיליארדים החיים על פני האדמה. אחרים שרים את שירת העולם, שירת הכל, כל מה שיש בעולם, גם בעלי החיים, וכל המציאות כולה. ומעל כל אלה, יש אדם השר את כל ארבעת השירים הללו כאחד, זהו השיר המרובע.

שיר השירים הוא שיר בו כל השירים האפשריים כלולים. השיר האלף ושש של שלמה המלך, המכיל כל שיריו, המעולה מכולם, ותמצית כולם. שיר שהוא האהבה הטבעית הטהורה. שירת עם ישראל לקדוש ברוך הוא - כהסברו של רש"י. שיר הנשמה השרה לא-להיה - כהסברו של הרמב"ם. שיר המכיל את אהבת האומה, אהבת ה', אהבת האנושות, הפרחיס, העצים ובעלי החיים, וכן כל מה שמעל הכל, לפני הכל ובתוך הכל. שיר כל השירים, והכל בדבקות אחת, באהבה וקישור אחד. לכן, מתגמדת השאלה ששאלנו בתחילת דברינו האם שיר השירים הוא משל או כפשוטו, כיון שהכל עניין אחד.

ח. קודש קודשים

רבי עקיבא אומר ששיר השירים הוא קודש קודשים. קודש הקודשים נמצא בבית המקדש, ובו לוחות הברית, הארון והכרובים. כאשר יש קשר טוב בין עם ישראל והקדוש ברוך הוא, פניהם איש אל רעהו, וכאשר קיימת מתיחות, הם מפנים פנים זה מזה (בבא בתרא טז. א.). הכרובים הם מין טרמומטר של התקשורת בין עם ישראל לקדוש ברוך הוא.

בזמן העליה לרגל היו פותחים את כל הדלתות וכל הוילונות, ומראים לישראל את הכרובים, ואומרים להם: "ראו חיבתכם לפני המקום" (יומא טז.).

מין הרב הסביר בכמה מקומות את הביטוי קודש קודשים. "כל הכתובים קודש, ושיר השירים קודש קודשים" (ידיים ג.ה.). אין מדובר בסופרלטיבים, אלא באבחנה דקה בין קודש לבין קודש קודשים. קודש הוא מובדל מן החול. "המבדיל בין קודש לחול". אין מריבה בין הקודש לחול, אך יש אבחנה. אין לבלבל בין הקודש והחול, ולכל אחד מקומו (אוה"ק ח"ב עמ' שיא.). קודש קודשים הוא מדרגה, שבה החול מתרומם לדרגה של קודש, מדרגה שבה הכל קודש, וגם החול הוא קודש.

אהבה בין איש לאשתו היא קודש, ואהבת אדם לעם ישראל היא קודש. שיר השירים הוא התרוממות של שירה בה כל העניינים של המציאות מקבלים חותם א-להי, חותם של שם שמים. בה המגמה של כל המעשה היא לשם שמים, למען מטרה גדולה של הדבקות הא-להית. האהבה בין איש לאשתו היא חלק מהדבקות הא-להית, "אוהב את המקום אוהב את הבריות", כל הבריות, הקרובות והרחוקות. במובן זה שיר השירים הוא קודש קודשים, שירה שמעל כל השירים, המאירה את החול עד שמתעלה לדרגה של קודש. שיר השירים כולל את כל האהבות שבעולם. מאהבת אשתו, שהיא אהבה יותר פשוטה וטבעית, שצריכה להיות טהורה, ולמעלה למעלה אהבת ה', שהיא מקור אמיתי לכל האהבות האחרות: אהבת האומה הישראלית, אהבת הטוב, האמת, היופי, וכל דבר הראוי להיות אוהב. זה שיר השירים הכולל את כל האלף וחמש שירים שכתב שלמה.

ט. כל מעשיך לשם שמים

בכל שיר השירים לא מופיע שם ה'. הדבר ידוע יותר לגבי מגילת אסתר, אבל נכון גם לגבי שיר השירים. אהבת ה' אינה חייבת להתגלות באמירת 'אם ירצה השם' או 'ברוך השם' בכל משפט. אלא - אהבת ה' מתגלה בכל. מוזכר פעם אחת בלבד בשיר השירים 'שלהבת י-ה', שכתוב "שלהבת-ה" במלה אחת. ואכן זהו כל שיר השירים. זו שלהבת-ה בין איש לאשתו, בין אדם לחברו.

הרמב"ם מסביר (שמונה פרקים פ"ה), שכל דבר שאדם עושה, הכל יעשה במגמה אחת, לשם שמים. כאשר האדם כולו אידיאליסט, קדוש, מכוון על פי רצון להתעלות, על פי געגועים א-להיים, הרי שכל מעשיו משתלבים במגמה הכללית הזאת. ואז, כל אוכל, שתיה ושינה, וכן האהבה הזכה והטהורה בין שתי נפשות שיש ביניהם ברית נישואים, שייכים לתשוקה ולגעגועים אל הרוחני, הנעלה, הנשגב והעליון. כמובן, שמצב זה אינו שייך לגויים. נאמר (ידים טו): "שאיך כל העולם כולו כדאי כיום שניתן בו שיר השירים לישראל". הגויים הבינו משיר השירים הבנה גסה וחומרית. אין הם מסוגלים להבין שאהבת הנישואין גדולה הרבה יותר. חז"ל אומרים שכל העושה לו זמר מפסוק בשיר השירים, אין לו חלק לעולם הבא (סנהדרין קא:). כלומר, יחסו לשיר השירים הוא כפשוטו. ללא אידיאליזם, ללא תוכן חיים נעלה יותר, ולכן אין לו חלק לעולם הבא. כיון שאדם שכולו גשמי, הוא מנותק מחיי הרוח, ממילא אין לו חלק לעולם הבא שהוא עולם הרוח. הוא מבין דברים בדרגתם השפלה והנבובה. שיר השירים אינו מרומם אנשים כאלה לשגב האהבה הא-להית, אלא הוא משמש להם שיר במשתה והוללות. עם ישראל, לעומתם, הוא עם זך. אצלנו הכל בנוי כאהבה אחת, בנין אחד, חטיבה אחת. אין סוגים שונים של אהבות. אהבה אמיתית היא היא אהבת הכל, היא אהבת ה' יוצר כל, והאהבה מתרכזת באדם הקרוב ביותר, האדם אליו קשורים בקשר ברית, והאומה הישראלית שהיא עם קרובו, ואהבת הטוב, הצדק, האמת והיושר.

שביעי של פסח

”נחית בחסדך עם זו גאלת נהלת בעוזך אל נוח קדשך”

(שמדת טו, ג)

אור שביעי ירדו לים, שנאמר (שמדת יז, ב) ”ויהי הענן והחשך ויאר את הלילה”. לשחרית עלו ישראל מן הים ונשקעו מצריים, ובאותה שעה אמרו ישראל שירה, שנאמר ”אז ישיר משה”, ויום חמישי בשבת היה והוא היה יום טוב האחרון של פסח.

(סדר עולם רבה פ”ה)

”ויאמרו לאמרי” - לדרי דרין, בגין דלא יתנשי מנייהו לעלמין, דכל מאן דזכי להאי שירתא בהאי עלמא, זכי לה בעלמא דאתי, וזכי לשבחא בה ביומוי דמלכא משיחא בחדוותא דכנסת ישראל בקב”ה, דכתיב ”לאמרי” - לאמר בההוא זמנא, לאמר בארעא קדישא בזמנא דשרו ישראל בארעא, לאמר בגלותא, לאמר בפורקנא דלהון דישראל, לאמר לעלמא דאתי.

[”ויאמרו לאמר” - לדורי דורות, כדי שלא ישכח מהם לעולמים, שכל מי שזוכה לשירה זו בעולם הזה, זוכה לה בעולם הבא, חוכה לשבח בה בימי המלך המשיח בשמחתה של כנסת ישראל בקב”ה, שכתוב ”לאמר” - לאמר באותו הזמן, לאמר בארץ הקדש בזמן ששרו ישראל בארץ, לאמר בגלות, לאמר בגאולתם של ישראל, לאמר לעולם הבא].

(זהר בשלח נד:)